

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами діяльності)

УДК 657.2:338.45

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15432280>

Оцінювання в обліковій політиці: інструментарій релевантного вибору

Задніпровський Олександр Григорович

кандидат економічних наук, доцент, докторант,

кафедра обліку та оподаткування,

Державний торговельно-економічний університет,

02156, м. Київ, Кіото, 19, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3337-7061>

Прийнято: 04.05.2025 | Опубліковано: 16.05.2025

***Анотація. Вступ.** Раціонально обґрунтований вибір оціночного інструментарію в контурі облікової політики підприємства критично важливий для забезпечення достовірності та прозорості фінансової інформації. Методика змішаного оцінювання, котра передбачає комбінування варіантів метрик як на базі історичних оцінок, так і поточних вартостей об'єктів обліку, має сприяти підвищенню достовірності і точності даних обліку і звітності.*

***Метою дослідження** є обґрунтування теоретико-методичних підходів до формування облікової політики підприємства щодо оцінювання об'єктів обліку та звітності, дослідження еволюції застосування вибору методик оцінки в межах облікової політики, а також можливості моделювання вибору оптимального варіанту оцінювання в рамках облікової політики з*

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

урахуванням застосування змішаної моделі оцінювання та специфіки ведення господарської діяльності в умовах воєнного часу.

Методи дослідження базуються на комплексному підході, що поєднує методичні прийоми аналізу і синтезу для дослідження нормативного забезпечення і критичного осмислення наукових джерел та узагальнення теоретичних підходів, системного підходу в розгляді чинників, котрі впливають на облікову політику підприємств, зокрема – в обставинах змін і ризиків, обумовлених війною, методу порівнянь для оцінки ефективності різних моделей оцінювання, індукції та дедукції для формулювання висновків щодо доцільності змішаної моделі оцінювання.

Результати. Визначено, що можливість бухгалтерського вибору з альтернативних варіантів релевантного способу оцінювання є одною з засадничих характеристик облікової політики. Окреслено етапи еволюції формування підходів до оцінювання в обліковій політиці, котрі привели наразі до домінування в її оціночному аспекті змішаної моделі оцінювання. Доведено, що змішана модель оцінювання є обґрунтованою основою для облікової політики, оскільки поєднує переваги різних методів оцінювання, забезпечуючи баланс між релевантністю, достовірністю та економічною доцільністю. Вона дозволяє компанії адаптувати облік до своєї бізнес-моделі, відповідати вимогам МСФЗ та надавати користувачам фінансової звітності корисну релевантну інформацію для прийняття рішень.

Висновки. Раціонально обґрунтована облікова політика, яка базується на змішаній моделі оцінювання, сприяє підвищенню релевантності фінансової звітності, гармонізації інтересів стейкхолдерів та адаптації до економічних викликів шляхом оптимального вибору оціночного інструментарію.

Ключові слова: оцінювання, оцінка, облікова політика, інституціоналізм, бухгалтерський вибір, змішана модель оцінювання.

Assessment in accounting policy: a tools of relevant choice

Zadniproviskyi Oleksandr

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Doctoral Student,
Department of Accounting and Taxation, State University of Trade and
Economics, 02156, Kyiv, Kyoto, 19, Ukraine,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3337-7061>

Abstract. Introduction. A rationally justified choice of tools in the context of an enterprise's accounting policy is critically important for ensuring the reliability and transparency of financial information. The mixed valuation methodology, which involves combining metric options based on both historical estimates and current values of accounting objects, should contribute to increasing the reliability and accuracy of accounting and reporting data. The purpose of the study is to substantiate theoretical and methodological approaches to the formation of companies' accounting policies regarding the valuation of accounting and reporting objects, to study the assessment of the application of the practice of choosing valuation methods within the framework of accounting policy, as well as the possibility of modeling the choice of the optimal assessment option within the framework of accounting policy, taking into account the use of a mixed valuation model and the specifics of conducting economic activity in wartime conditions.

The research methods are based on a comprehensive approach that combines methodological techniques of analysis and synthesis for the study of regulatory support and critical understanding of scientific sources and generalization of theoretical approaches, a systematic approach in considering factors that affect the accounting policy of companies, in particular - in circumstances of changes and risks caused by the war, the method of comparisons for assessing the effectiveness of

various assessment models, induction and deduction for formulating conclusions about the feasibility of a mixed assessment model.

Results. It is determined that the possibility of accounting choice from alternative options of the relevant assessment method is one of the fundamental characteristics of accounting policy. The stages of evolution of the formation of assessment approaches in accounting policy are outlined, which have led to the current dominance of the mixed assessment model in its assessment aspect. It is proven that the mixed valuation model is a reasonable basis for accounting policy, as it combines the advantages of different valuation methods, ensuring a balance between relevance, reliability and economic feasibility. It allows a company to adapt accounting to its business model, meet the requirements of IFRS and provide users of financial statements with useful relevant information for decision-making.

Conclusions. A rationally justified accounting policy based on a mixed valuation model helps to increase the relevance of financial reporting, harmonize the interests of stakeholders and adapt to economic challenges through the optimal choice of valuation tools.

Keywords: assessment, assessment, accounting policy, institutionalism, accounting choice, mixed model of assessment.

Постановка проблеми. В реаліях тривалої трансформації економіки, критично обтяженої війсьними реаліями нашого часу, в Україні зростає потреба у переосмисленні підходів до формування і реалізації облікової політики підприємств, зокрема - в частині оцінювання об'єктів обліку та звітності. Надійна, релевантна та своєчасна інформація про параметри об'єктів обліку і звітності є критичним чинником для забезпечення ефективного функціонування підприємств, ухвалення ефективних управлінських рішень та задоволення інформаційних потреб стейкхолдерів. У цьому контексті облікова політика виступає не лише технічним інструментом внутрішнього

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

регулювання і точкової кастомізації окремих аспектів обліку, але і стратегічним інструментом адаптації підприємства до динамічного та турбулентного середовища з терміально високим рівнем ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням застосування інструментарію облікової політики, зокрема - в сучасних обставинах господарювання в воєнних реаліях, присвячені роботи таких дослідників, як Г.О. Король, С.Я. Король і А.Д. Чуєнков, В.Д. Кубік, В.П. Пантелеєв, О.В. Тесак, О. Ткаченко, О. Янко та інших. Зокрема, А.Д. Чуєнков та С.Я. Король [1, с. 79, 80], досліджуючи архітектуру облікової політики вітчизняних корпорацій в сучасних умовах повномасштабної війни, роблять висновок про необхідність розширення її функціоналу та інструментарію не лише для забезпечення фінансової звітності, але і підготовки інших видів звітності, зокрема інтегрованої.

О.В. Фоміна [2] зазначає, що облікову політику можна по суті назвати системою управління обліком, оскільки вона базується на засадах управлінського обліку, маючи управлінську спрямованість. В головних своїх застосунках облікова політика створює як для фінансового, так і для управлінського обліку організаційні передумови, при цьому варіативність і можливість вибору (зокрема – стосовно оцінок) в організації управлінського обліку уможлиблюють належність його до об'єктів облікової політики. Але варто зауважити, що на управлінський облік не поширюється практика нормативного регулювання, що розширює сам діапазон вибору методичного інструментарію.

Кубік В. Д., зосереджуючи дослідження на проблематиці моделювання і формування облікової політики в управлінні підприємством, акцентує увагу на ряді її аспектів, але без детальної характеристики відповідного прикладного інструментарію, зокрема оцінки [3, с.13]. Автор зазначає: «хоча від правильності оцінки залежить адекватність і надійність даних, які надаються

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

бухгалтерським обліком, облікова політика є категорією більш високого порядку і не зводиться до використання лише облікових оцінок», по суті говорячи про певну підпорядковану роль оцінок в її контурі.

Замлинський В. А., Волошина О. В., Степаненко С. В. [4] фіксують в своєму дослідженні увагу на характеристиці і мотивах змін до облікової політики, що є типовими для України в часи функціонування її економіки під час повномасштабної війни. Описуючи ризики, пов'язані з таким змінами, вони зазначають, що «воєнні конфлікти можуть призвести до зниження ринкових цін на активи, особливо на нерухомість і обладнання, що розташовані в зоні воєнних дій. Це може призвести до переоцінювання активів і коригування їхньої вартості в балансі [с.59]. Проте оцінка в складі облікової політики згадується лише в контексті можливості більш оперативного її підлаштування до мінливих реалій.

Г.О. Король, І.М. Ізвекова, О.О. Ясногор [Г.О. Король, І.М. Ізвекова, О.О. Ясногор [5], розглядаючи методичні засади формування облікової політики підприємств, описують в цілому перелік відповідних їй методичних процедур, зосереджують фокус на аспектах їх виконання, пропонуючи загальний алгоритм формування комплексної моделі. Автори характеризують функціонал і ролі фахівців в ході її реалізації, проте не розглядають і по суті не згадують оціночну компоненту облікової політики як таку.

Проблематику бухгалтерського вибору як одного з фундаментів облікової політики досліджує в монографії [6] Легенчук С.Ф. Багатоваріантність в бухгалтерському обліку: історико-теоретичні аспекти. Ним доведено, що сам феномен облікової політики, з'явившись вперше в обліковій практиці США, базується на фундаментальному принципі можливості вибору методик ведення обліку і складання звітності, на відміну від доктрини юридичної бухгалтерії, котра передбачає чітке виконання встановлених процедур обліку.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, у джерелах лишається брак спеціальних досліджень при висвітленні питань раціоналізації вибору варіантів методик оцінювання в межах облікової політики, можливості моделювання такого вибору для різних сценаріїв ведення бізнесу, зокрема – в умовах, критично обтяжених реаліями повномасштабної руйнівної війни. Також слушним є розширення досліджень оцінювання в контексті облікової політики при застосуванні змішаної моделі оцінювання, котра пропонується Концептуальною основою МСФЗ. Тому певна лакуна у цій царині дозволяє вбачати дослідження перспективним в теоретичному і методичному аспектах, особливо зважаючи на потребу адаптації обліку до сучасних стресових і несталих умов господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність облікової політики щодо оцінювання об'єктів обліку полягає у створенні послідовного та можливо стандартизованого підходу до вимірювання фінансових показників. «При розкритті інформації про облікові політики підприємство повинно вказувати у стислому викладі суттєвих облікових політик: основу (або основи) оцінки, яка застосовується при складанні фінансової звітності; інші застосовані облікові політики, що є доречними для розуміння фінансової звітності, за МСБО 1 «Подання фінансової звітності» [7].

Як зауважує В.Д. Кубік [3], «об'єктами облікової політики є всі об'єкти бухгалтерського обліку (активи, власний капітал, зобов'язання, доходи, витрати та фінансові результати тощо), а облікові оцінки є інструментом, складовою частиною облікової політики будь-якого підприємства, незалежно від форм власності та форм господарської діяльності, що застосовується в переважній більшості аспектів формування та застосування облікової політики, проте, все ж не у всіх аспектах».

Головна риса облікової політики – можливість вибору певної методики з альтернатив. В цьому її принципова відмінність від жорстко детермінованого

обліку логістичної системи, що передбачає однозначність процедур і прийомів обліку. «Імперативні (безальтернативні) варіанти проведення окремих облікових процедур не є предметом облікової політики та в Наказі про облікову політику підприємства вони не зазначаються. До таких варіантів відносяться, наприклад, встановлені стандартами критерії визнання та оцінки активів тощо. [7, с. 42].

В зв'язку з цим категорією, до облікової політики прямо дотичне поняття бухгалтерського вибору. «В світлі поняття «бухгалтерський вибір» можна розглянути інше поняття, яке вже міцно укорінилось у вітчизняній обліковій практиці – поняття «облікова політика», що є сукупністю бухгалтерських виборів, які здійснюються на основі професійних суджень суб'єктів ведення бухгалтерського обліку із наявного переліку альтернатив і оформлені відповідним наказом» [6].

Вбачаючи в обліковій політиці систему, засадничо базовану на умові вибору, доцільним буде дослідити її еволюцію в контексті обслуговування нею функціоналу облікового оцінювання. Поняття облікової політики сформувалося в контексті прецедентної парадигми, яка лежить в основі американського інституціоналізму. Зародившись в контексті ґрунтовних реформ обліку в роки Великої Депресії, воно почало поступово поширюватись в бухгалтерській практиці США в середині 1930-х років. Так, у 1936 році Американська асоціація бухгалтерів (ААА) у своєму керівництві «A Tentative Statement of Accounting Principles Underlying Corporate Financial Statements» [8] рекомендувала включати до фінансових звітів примітки, які вказують на застосовані облікові принципи чи методи, що було пов'язано з вимогами Комісії з цінних паперів і бірж (SEC), створеної в 1934 р. SEC вимагала, щоб фінансові звіти відповідали загальноприйнятим принципам бухгалтерського обліку (GAAP), а це передбачало розкриття облікової політики для забезпечення прозорості. Наголошувалося, що фінансові звіти корпорацій

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

мають чітко вказувати або ж через відповідні примітки розкривати облікові принципи чи методи, застосовані компанією. Це стало, по суті, формальним початком концепції облікової політики в сучасному розумінні.

Пізніше, з 1939 року, Комітет з бухгалтерського обліку (CAP) через свої Бюлетені бухгалтерських досліджень (ARBs) надавав авторитетну підтримку, включаючи такі документи, як ARB No. 29 (1947) [9] про оцінку запасів і ARB No. 43 (1953) [10] про амортизацію, які встановлювали стандарти для вибору облікових методів. Вони прямо дозволяли вибір з альтернативних методів оцінки, таких як метод LIFO і FIFO для запасів (ARB No. 29, 1947) та різні методи амортизації (ARB No. 43, 1953). Ці настанови надавали компаніям гнучкість у виборі методів, котрі найкраще відображали їхню фінансову реальність, за умови, що вони розкривали ці вибори у своїх облікових політиках, котрі стали по суті частиною приміток до фінансових звітів.

Зазначені документи заклали основу для подальшого розвитку стандартів, які згодом перейняли Рада з принципів обліку, Accounting Principles Board (APB), створена у 1959 році, видаючи керівні матеріали у вигляді Думок (Опіній), які уточнювали стандарти, та Рада зі стандартів фінансового обліку, Financial Accounting Standards Board (FASB) – яка з 1973 року взяла на себе роль основного розробника стандартів, видаючи документи, які надавали вибір або визначали методи для різних аспектів, таких як оцінка фінансових інструментів, визнання доходів і амортизація. Ключовим моментом стала публікація APB Opinion No. 22 [11] у 1972 році, яка формально вимагала включення до фінансових звітів зведення значущих облікових політик, включаючи і вибір методів оцінки. Це забезпечило єдиний методологічний підхід до розкриття, зосереджуючи інформацію в одній частині звітів, зазвичай у примітках – при цьому заохочуючи до вибору самої оцінки. Такий процес еволюції забезпечив більшу гнучкість, але також

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

підвищив вимоги до прозорості, щоб інвестори могли зрозуміти вплив вибору на фінансові результати.

Отже, розвиток облікової політики в США є прикладом поступового переходу від рекомендацій професійних асоціацій до формальних стандартів, що забезпечило прозорість і порівнянність фінансових звітів. Заклавши ідею із рекомендацій AAA у 1930-х роках, пройшовши через етап формалізації в ARBs CAP у 1940-х, і подальший розвиток через APB і FASB, професійні інститути як формальні регулятори обліку підкреслили важливість вибору варіантів оцінки та їхнього розкриття. Цей процес відображає баланс між гнучкістю для компаній і потребами інвесторів та стейкхолдерів у чіткій інформації, що є ключем до стабільності фінансових ринків.

Американська за походженням концепція облікової політики була органічно інтегрована Комітетом (пізніше – Радою) зі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку у рамках Концептуальної основи та перших МСБО починаючи з 1970-х р. Перший міжнародний стандарт обліку, котрий містив чіткі посилення на поняття облікової політики — МСБО 1. Подання фінансової звітності (Presentation of Financial Statements) [12], зазначав: облікова політика має базуватися на відповідних стандартах обліку (звітності); якщо стандарт дозволяє альтернативні методи оцінки — компанія обирає ту, що найліпше відображає економічну сутність. Сама доктрина облікової політики, як вибору підприємством оптимального способу обліку серед дозволених альтернатив, була зафіксована у першій Концептуальній основі фінансової звітності (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements) [13], опублікованій 1989 року (Міжнародний Комітет з Бухгалтерських Стандартів, IASC). Спеціалізований стандарт МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [14], що був прийнятий у 1993 р. та оновлений у 2003 р., регламентує вибір облікової політики при наявності альтернатив та визначає, як обирати методи оцінки і

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

як змінювати їх в залежності до умов і специфіки ведення бізнесу.

Наступним ключовим моментом, який розкриває нові застосунки облікової політики для функціоналу оцінювання, стало виникнення концепції змішаної моделі оцінювання. Ще у 2013 р. на 36-му конгресі Європейської асоціації бухгалтерів член Ради з МСФЗ Філіп Данжу (Philippe Danjou) в доповіді про результати розробки змін концептуальних основ фінансової звітності повідомив, що використання в обліку декількох видів оцінок отримало назву змішаної моделі оцінювання (mixed measurement model). Вона передбачає використання кількох видів оцінок в обліку, таких як історична собівартість, справедлива вартість, амортизована вартість та інші, залежно від природи активів і зобов'язань. Змішана модель - результат еволюції концептуальних основ фінансової звітності, якими визнано, що єдиний метод оцінки не може бути універсальним для всіх фінансових елементів. Стаття Данжу в Les Echos [15] від 6 лютого 2013 року підкреслює, що Міжнародна рада зі стандартів бухгалтерського обліку (IASB) віддає перевагу змішаній системі, яка комбінує справедливу вартість і амортизовану собівартість, залежно від бізнес-моделі компанії та ймовірності реалізації грошових потоків.

Концептуальні основи МСФЗ, зокрема Дискусійний документ DP/2013/1 «Огляд концептуальних основ фінансової звітності», виданий IASB у липні 2013 року, детально розглядають питання оцінки. У розділі 6 цього документа (параграфи 6.1–6.35) зазначається, що мета оцінки — забезпечити достовірне представлення ресурсів, претензій та змін, а також оцінити ефективність управління. Документ підкреслює, що немає єдиної бази оцінки для всіх активів і зобов'язань, і вибір залежить від того, як вони сприяють майбутнім грошовим потокам. Наприклад, деривативи, які мають високу варіабельність, краще оцінювати за поточними ринковими цінами, тоді як основні засоби, які використовуються довгостроково, можуть бути оцінені за історичною

собівартістю [16].

Переглянута і нині чинна Концептуальна основа МСФЗ, видана в березні 2018 року, підтримує та розвиває цю ідею. У главі 6 (параграфи 6.1–6.95) детально описано різні бази оцінки, такі як історична собівартість, справедлива вартість, вартість використання та поточна вартість; там же надано рекомендації щодо вибору, враховуючи релевантність, достовірне представлення та обмеження витрат [17]. Зокрема, параграф 6.83 дозволяє використовувати різні бази для різних активів і зобов'язань, що прямо підтримує використання змішаного оцінювання.

Отже, застосування змішаної моделі оцінювання можна обґрунтувати в контексті облікової політики наступними пріоритетами:

1. Релевантність інформації для користувачів: змішана модель дає змогу відображати активи та зобов'язання у спосіб, що найкраще відповідає їх економічній суті. Так, справедлива вартість доречна для фінансових інструментів, які активно торгуються на фінансових ринках, оскільки відображає поточні ринкові умови, тоді як історична собівартість краще застосовуватиметься для основних засобів, котрі використовуються довгостроково, забезпечуючи певну стабільність обліку.

2. Гнучкість у відповідності до стандартів МСФО – МСФЗ. Міжнародні стандарти дозволяють використовувати різні методи оцінювання залежно від об'єктів обліку (наприклад, IAS 16 для основних засобів, IFRS 9 для фінансових інструментів). Змішана модель відповідає цій логіці, дозволяючи компанії обирати методи, передбачені стандартами, для забезпечення відповідності та порівнянності показників звітності.

3. Баланс між достовірністю та витратами. Оцінка справедливої вартості може бути складною і дорогою для визначення щодо певних активів (наприклад, унікальних, таких, що мають обмежене котирування чи ринкову експозицію), потребуючи дорогівартісного експертного залучення, тоді як

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

історична собівартість як метод є простішою, але і менш інформативною та релевантною, зокрема - для динамічних ринкових активів. Змішана модель дозволяє оптимізувати витрати на облік, застосовуючи складніші (і вартісніші в вимірюванні) методи лише там, де це виправдано.

4. Відповідність бізнес-моделі компанії. Різноманітні за природою активи та зобов'язання мають різне призначення в діяльності компанії. Так, інвестиційна нерухомість (IAS 40) може оцінюватися за справедливою вартістю для відображення ринкової динаміки, тоді як запаси (IAS 2) оцінюються за нижчою з собівартості та чистої вартості реалізації, що відповідає їх обіговому характеру.

5. Управління ризиками та волатильністю: використання змішаної моделі дозволяє уникнути надмірної волатильності у фінансовій звітності, яка може виникати при виключному застосуванні справедливої вартості, особливо в нестабільних умовах. Так, оцінка основних засобів за історичною собівартістю стабілізує звітність, тоді як фінансові інструменти за справедливою вартістю по суті віддзеркалюють динаміку ринкових ризиків.

Ханс Хугерворст (Hans Hoogervorst), голова Ради з міжнародних стандартів фінансової звітності (IASB), в 2015 р. виступив з промовою на конференції МСФЗ в Парижі. Свій виступ він присвятив темі оцінки активів і зобов'язань; в нім було зазначено наступне:

«Історична вартість в якійсь мірі ґрунтується на справедливій вартості; їй необхідна певна ступінь поточних вимірювань для того, щоб залишатися актуальною. Вона зовсім не вільна від суб'єктивності переоцінок і далеко не завжди стабільна...Історична вартість досить чутлива до зловживань. Підсумовуючи вищесказане: все уразливості, що зазвичай відносять до справедливої вартості, так само доречні і для історичної. Обидві вартості - історична і поточна - мають свої переваги і недоліки. Отже, не варто постійно нехтувати однією на користь іншої. В кінцевому підсумку все залишається на

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

вибір самого укладача звітності, але загальні рекомендації тут такі:

Якщо природа бізнесу передбачає використання активів в комбінації з іншими активами для виробництва товарів або надання послуг, це при інших рівних вказує більше на застосування історичної вартості.

Якщо природа бізнесу передбачає більше торгівлю активами або зобов'язаннями на активних ринках, це вказує більше застосуванні справедливої вартості.

Якщо характеристики активів і зобов'язань такі, що вони мають високу чутливість до ринкових факторів, це при інших рівних вказує більше на застосування поточної вартості [18, р.5].

Таблиця 1 підсумовує ключові етапи еволюції облікової політики в оцінюванні в США, де виникла та отримала розвиток така практика, та в наступному, в Міжнародних стандартах обліку і звітності (котрим мають відповідати українські НП(С)БО і також є безпосередньо чинними в Україні).

*Таблиця 1.
Етапи виникнення та еволюції
облікової політики в аспекті оцінювання*

<i>Період</i>	<i>Події еволюції облікової політики щодо оцінювання</i>	<i>Вплив на вибір варіантів оцінки</i>
1930-ті роки	Публікація Рекомендацій AAA (1936) про розкриття облікових принципів	Початок практики розкриття, неформальний вибір методів оцінювання
1940-ві роки	Публікація ARBs CAP (наприклад, ARB No. 29, 1947; ARB No. 43, 1953)	Формалізація можливості застосування альтернативних методів оцінювання, таких як LIFO і FIFO
1959–1973 роки	Діяльність APB, зокрема публікація APB Opinion No. 22 (1972)	Формальна вимога до розкриття значущих облікових політик, в т.ч. щодо оцінки
1970-ті роки	Публікація Стандартів FASB, таких як FAS 13 про лізинг	Розширення вибору методів з чіткими вимогами до розкриття, поліваріантність бухгалтерського вибору в межах нормативу
1970-1990 – ті роки	Публікація першої редакції IAS 1 Подання фінансової звітності (1975), Концептуальної основи фінансової звітності (1989) та IAS 8	Дозвіл згідно IAS 1 вибору серед альтернативних методів оцінки тієї, що найліпше відображає економічну сутність, закріплення на рівні МСБО поняття

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

	«Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» (1993)	облікової політики (зафіксовано в Концептуальній основі), регламентація вибору облікової політики в оцінювання при наявності альтернатив в IAS 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»
2013 – наш час	Поява в професійній термінології поняття «змішана модель оцінки (оцінювання)», доповіді Philippe Danjou та Hans Hoogervorst (2013-2015 р.р.); закріплення застосування змішаної моделі в тексті Концептуальної основи фінансової звітності, редакція 2018 р. (нині чинна).	Обґрунтування в якості основи для облікової політики змішаної моделі оцінювання, котра поєднує переваги різних видів оціночних метрик і їх застосування для різних об'єктів обліку однієї компанії

Джерело: власне дослідження

Тому змішана модель оцінок є обґрунтованою основою для облікової політики, поєднуючи переваги різних методів оцінювання та забезпечуючи баланс між релевантністю, достовірністю та економічною доцільністю. Вона дозволяє компанії адаптувати облік до своєї бізнес-моделі, відповідати вимогам МСФЗ та надавати користувачам фінансової звітності корисну інформацію для прийняття рішень. При цьому пріоритети застосування різних баз оцінок, на прикладі застосування щодо деяких активів наведені в табл. 2.

Таблиця 2.

Пріоритети застосування різних баз оцінок в обліковій політиці,

згідно МСБО/МСФЗ

Категорія об'єктів обліку	База оцінки	Стандарт, що регламентує оцінку	Обґрунтування застосування
Основні засоби	Історична собівартість	IAS 16 «Основні засоби»	Стабільність, низькі витрати на оцінку
Інвестиційна нерухомість	Справедлива вартість	IAS 40 «Інвестиційна нерухомість»	Відображення ринкової динаміки
Фінансові інструменти (торгівельні підприємства)	Справедлива вартість	IFRS 9 «Фінансові інструменти»	Релевантність для активного ринку

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Запаси	Нижча з собівартості та чистої вартості реалізації	IAS 2 «Запаси»	Відображення обігового характеру запасів
--------	--	----------------	--

Джерело: власне дослідження

В умовах сучасної економіки України, що продовжує функціонування в умовах високих ризиків, застосування змішаної моделі здається особливо доречним, оскільки поєднує переваги різних методів оцінювання, забезпечуючи баланс між релевантністю, достовірністю та економічною доцільністю. Воєнний стан впливає на економічну стабільність, ланцюги постачання, кредитні ризики та ринкові умови, що вимагає адаптації стандартних методів оцінювання. Змішана модель оцінювання передбачає використання різних методів для різних типів активів, залежно від їхньої природи та рівня ризиків і при цьому відповідати вимогам МСФЗ та забезпечувати стейкхолдерів релевантною інформацією для прийняття рішень.

Як приклад, спробуємо змодельювати вибір оптимального варіанту оцінювання, на прикладі дебіторської заборгованості та запасів, в рамках облікової політики компанії.

Дебіторська заборгованість опосередковується грошовими активами, її оцінка зазвичай базується на очікуваних грошових потоках, з урахуванням часу та кредитного ризику. У звичайних умовах часто використовується метод нарахування з резервом на сумнівні борги, але в умовах війни ризик неплатежів суттєво зростає: клієнти припиняють чи затримують оплату через руйнування їхнього бізнесу, релокацію, логістичні проблеми, втрати контрагентів, каналів і ринків збуту тощо.

Для оцінки дебіторської заборгованості з високим кредитним ризиком використовують очікувані втрати (EL), ймовірність дефолту (PD), експозицію на момент дефолту (EAD) та втрати при дефолті (LGD) [19]. У воєнний час ці показники повинні бути переглянуті в бік консервативніших оцінок, що відповідає вимогам IFRS 9 «Фінансові інструменти», який вимагає врахування

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

очікуваних кредитних втрат. Наприклад, якщо постачальник надає комерційний кредит у розмірі 500 000 грн. компанії, яка переживає фінансові труднощі через війну, оцінка має враховувати ймовірність неплатежу, через аналіз фінансових звітів клієнта та ініціацію заходів зі стягнення. Відтак, оптимальним для дебіторської заборгованості є оцінка за методом нарахування з урахуванням очікуваних кредитних втрат, з більшими резервами на сумнівні борги, - для того, щоб відобразити підвищений ризик у воєнний час. Це включає:

- вищі оцінки кредитного ризику через воєнні дії.
- можливість неплатежів через руйнування або переміщення клієнтів.
- необхідність консервативніших оцінок стягнутої суми.

Оцінка запасів зазвичай базується на історичній вартості; та IAS 2 «Запаси» передбачає також оцінку за нижчою з варіантів нижчої з варіантів собівартості чи чистої реалізованої вартості, що еквівалентно методу нижчої ціни (LCM, lower of cost or market). Під час війни із запасами можуть виникати ризики, через пошкодження та відсуття, порушення ланцюгів постачання або зменшення попиту через зміни ринкових умов.

В умовах підвищених ризиків оцінка активів має включати коригування для врахування політичних, економічних та ринкових ризиків. Для запасів можуть застосовуватися частіші тести на знецінення, враховуючи можливе зниження ринкової вартості через дефіцит або державні обмеження. Метод LCM є також доречним, оскільки він забезпечує, неприпустимість переоцінювання запасів, якщо їхня ринкова вартість знизилася через фактори ризику, такі як висока інфляція чи обмеження постачання.

Отже, для запасів оптимальним є метод LCM, з урахуванням таких особливостей:

- Ризик застарілих або пошкоджених запасів через воєнні дії.
- Зміни попиту на ринку через війну.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

- Можливі державні обмеження на ціни чи доступність товарів.
- Необхідність частіших тестів на обезцінення для відображення змін.

Формалізацію результатів моделювання для двох видів активів можна узагальнити в таблиці 3.

Таблиця 3.

Обґрунтування вибору методу оцінювання активів в обліковій політиці
за умов ризиків економіки воєнного часу

Тип активу	Метод оцінювання	Обґрунтування	Особливості в умовах ризиків економіки воєнного часу
Дебіторська заборгованість	Нарахування з урахуванням очікуваних кредитних втрат (IFRS 9)	Дебіторська заборгованість є грошовими активами, їхня вартість повинна відображати очікувані грошові потоки, з урахуванням часового фактору та кредитного ризику. У воєнний час ризик неплатежів значно зростає через економічну нестабільність, руйнування майна або переміщення населення. Тому необхідно збільшити резерви на сумнівні борги для відображення цього підвищеного ризику.	- Підвищений кредитний ризик через воєнні дії - Можливість неплатежів через руйнування або переміщення клієнтів - Необхідність консервативніших оцінок стягнутої суми
Запаси	Нижча з оцінок: собівартості чи ринкової вартості (LCM)	Запаси є немонетарними активами, їхня вартість повинна бути нижчою з історичної вартості чи чистої реалізованої вартості. У воєнний час ринкові умови можуть швидко змінюватися через порушення ланцюгів постачання, зростання витрат або зменшення попиту на певні товари. Використання LCM забезпечує консервативну оцінку, що відображає будь-яке зниження ринкової вартості через ці фактори.	- Ризик застарілих або пошкоджених запасів - Зміни попиту на ринку через війну - Можливі державні обмеження на ціни чи доступність товарів - Необхідність частіших тестів на обезцінення

Джерело: власне дослідження

Наведені методи цілком узгоджуються з міжнародними стандартами

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

обліку, такими як IAS 2 «Запаси», який вимагає оцінки запасів за нижчою з вартості чи чистої реалізованої вартості, та IFRS 9 «Фінансові інструменти», котрий передбачає обов'язкове врахування очікуваних кредитних втрат для дебіторської заборгованості. Їх використання забезпечує надійну та консервативну оцінку активів, що є особливо важливим у високоризикових умовах, таких як війна.

Висновки та пропозиції. Змішана модель оцінювання є обґрунтованою основою для облікової політики, оскільки поєднує переваги різних методів оцінювання, забезпечуючи баланс між релевантністю, достовірністю та економічною доцільністю. Її застосування в умовах економіки воєнного часу, за умови адекватного вибору обліковців і керівництва компанії, сприятиме підвищенню якості фінансової звітності, гармонізації інтересів стейкхолдерів та адаптації бізнесу до економічних викликів. Тому доцільним завданням теоретико-методологічного характеру може бути розробка моделей вибору облікових оцінок для різних корпоративних бізнес-сценаріїв, різних стратегій та пріоритетів господарювання.

Список використаних джерел

1. Чуєнков А., Король С. (2025). Облікова політика українських корпорацій. *Cientia ructuosa*, 160(2), 78–89.
[https://doi.org/10.31617/1.2025\(160\)04](https://doi.org/10.31617/1.2025(160)04)
2. Фоміна, О.В.(2016). Управлінський облік у торгівлі : монографія. Київ. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 468 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/624a6d7d9a739851810eef1d42fb84ce.pdf>
3. Кубік В. Д. (2019). Побудова ефективної моделі облікової політики підприємства – запорука ефективного управління і стратегічного розвитку. Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. № 6. Одеський національний економічний університет (ОНЕУ).

URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7866/1/Побудова%20ефективної%20моделі%20облікової%20політики%20підприємства%20–%20запорука%20ефективного%20управління%20і%20стратегічного%20розвитку.pdf>

4. Замлинський В. А., Волошина О. В., Степаненко С. В. (2024). Облікова політика і економічна безпека в системі управління підприємством. Український журнал прикладної економіки та техніки. Том 9. № 1. 56 – 61.

URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/ujae_2024_r01_a9.pdf

5. Король Г.О., І.М., Ізвекова І.М., Ясногор О.О.(2017). Сутність поняття «облікова політика» та методичні підходи до його формування в умовах підприємства. Економіка і суспільство. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. № 8. 780–784. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/129.pdf

6. Легенчук С.Ф. (2017). Багатоваріантність в бухгалтерському обліку: історико-теоретичні аспекти: монографія. Житомир. ЖДТУ. 204 с.

7. Пантелєєв В.П. (2020). Інноваційна природа облікової політики підприємства в умовах постіндустріальної економіки. Accounting and Finance. № 2. 39-49. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2\(88\)-39-49](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2(88)-39-49). <https://afj.org.ua/pdf/746-innovaciyna-priroda-oblikovoi-politiki->

8. American Accounting Association (1936). «Tentative Statement of Accounting Principles Affecting Corporate Reports». Accounting Review, Vol. 11, No. 2: P. 187-191.

9. Inventory pricing. Accounting Research Bulletin No. 29 (1947). URL: https://egrove.olemiss.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1318&context=dl_aia

10. Restatement and revision of Accounting research bulletins. Accounting Research Bulletin, No. 43 (1953). P.27-37. URL: https://egrove.olemiss.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1335&context=dl_aia

11. Disclosure of accounting policies. Opinions of the Accounting Principles Board (APB) 22 (1972). P. 433-439. URL:

https://egrove.olemiss.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1142&context=aicpa_assoc

12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text

13. Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements. URL: https://gucdoe.in/sites/default/files/COM_1026_B2.pdf

14. IAS 8 Basis of Preparation of Financial Statements. <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-8-accounting-policies-changes-in-accounting-estimates-and-errors/>

15. Les Echos - 10 idées fausses sur les IFRS (2013). URL: <https://www.lesechos.fr/2013/02/10-idees-fausses-sur-les-ifrs-2032139>

16. Discussion Paper: A Review of the Conceptual Framework for Financial Reporting. URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/conceptual-framework/discussion-paper/published-documents/dp-conceptual-framework.pdf> ([IASB Discussion Paper DP/2013/1](#))

17. Conceptual Framework for Financial Reporting Conceptual Framework for Financial Reporting was issued by the International Accounting Standards Board (2018). URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>

18. Hoogervorst, H. IASB Speech. Historical cost versus fair value measurement: les extrêmes se rejoignent (2015). URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/news/speeches/2015/hans-hoogervorst-paris-june-2015.pdf>

19. Credit Risk Analysis: What It Is and How to Do It. URL: <https://www.highradius.com/resources/Blog/credit-risk-analysis-in-accounts-receivable/>